
Ochrona budowli historycznych i zabytków w Wielkiej Brytanii.

Ochrona Zabytków 12/3-4 (46-47), 281-284

1959

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rezydencje wiejskie przed pierwszą wojną światową znajdowały się w tak dobrym stanie, iż niewiele potrzebowały konserwacji. Obecnie bynajmniej tak nie jest. Poborcy podatkowi zmienili ten stan z dnia na dzień. W ślad za nimi przyszły wpływy atmosferyczne, kilof i przedsiębiorcy rozbiorowi, którzy dokonali dalszych zniszczeń. Kuratorium pragnąc uchronić niektóre z zagrożonych budowli wiejskich, rozwinęło w 1939 r. swój program ochrony zabytkowych budowli wiejskich. Od tego czasu wiele z nich zostało ocalonych. Ich właściciele mimo ciężkich warunków materialnych okazali tej akcji wiele pomocy. Kuratorium opiekuje się obecnie przeszło 100 budowlami. Są udostępniane zwiedzającym, których liczba przekracza pół miliona osób rocznie.

Takie same kuratorium istnieje dla Szkocji. (5. Charlotte Square Edinburgh 2.)

4. Stowarzyszenie (Miłośników) Zabytków. (The Ancient Monuments Society Cliffords Inn, London E. C. 4).

Jest ono największym z trzech tzw. Stowarzyszeń Miłośników. Przez przeszło 30 lat swego istnienia dokonało ono cennej pracy, przeprowadzając studia nad budowlami historycznymi i ich konserwacją. Stowarzyszenie posiada swoich członków działających jako obserwatorzy we wszystkich częściach kraju. Są to zawodowi historycy sztuki o różnych specjalnych kwalifikacjach, gromadzący szczegółowe wiadomości o swoich okręgach. Ponadto Stowarzyszenie powołało w poszczególnych powiatach (countries) sekretarzy powiatowych dla koordynacji w każdym powiecie działalności Stowarzyszenia.

Jeżeli Rada Stowarzyszenia zostanie powiadomiona o przypadkach, w których może okazać się pomoc, może to uczynić kilkoma sposobami: może udzielać bezpośrednich zasiłków pieniężnych, może też, w razie potrzeby powoływać lokalne komitety dla udzielania pomocy przy poszczególnych projektach. Niekiedy dla tworzenia stałych archiwów dokonuje się zdjęć pomiarowych budowli. W poszczególnych przypadkach właściciele zabytków lub władze lokalne mogą zwracać się do Komitetów Doradczo-technicznych Stowarzyszenia o porady.

Inny rodzaj działalności Stowarzyszenia ma charakter wychowawczy. Wydawany jest rocznik zawierający opracowania naukowe o trwałej wartości. Przy okazji Walnego Zebrania ogłaszane bywa roczne sprawozdanie z działalności Stowarzyszenia.

Ważnym działem jego pracy jest udzielanie fachowych opinii na zapytania władz. Jest ono w tym szczęśliwym położeniu, że dysponuje współpracą wybitnych fachowców architektów, którzy przeszli studia z zakresu konserwacji.

5. Stowarzyszenie opieki nad zabytkowymi budowlami. (Society for the Protection of Ancient Buildings, 55 Great Ormond St. London W. C. 1).

To drugie Stowarzyszenie zostało założone w 1877 roku przez Williama Morris'a i inne osobistości ożywione podobnym duchem, w celu przeciwstawiania się brutalnym i niekulturalnym metodom odnawiania kościołów i świeckich budowli w wypadkach istotnej potrzeby lub w tych, kiedy tylko myślano, że ona istnieje.

Stowarzyszenie często występuje ze sprzeciwem również w wypadkach brutalnego usuwania lub uzupełniania brakujących fragmentów nowymi detalami. W takich wypadkach mobilizuje ono publiczną opinię. Z drugiej strony Stowarzyszenie zachęca do racjonalnego zabezpieczania zabytków i podkreśla wagę stałej ich konserwacji, która zapobiega powstawaniu nowych uszkodzeń oraz poważnym wydatkom w przyszłości.

Stowarzyszenie zebrało w ciągu lat wielkie doświadczenie w sposobach konserwacji i zawsze gotowe jest służyć swoją wiedzą tym, których interesuje stan i bezpieczeństwo budowli zabytkowych.

Technika konserwacji okazała się na podstawie praktycznych doświadczeń i dzięki konserwatorskim metodom pracy o wiele mniej kosztowna niż dawniej bywała. Dla zachęty do stosowania w przyszłości takich metod, przeprowadza się specjalne kształcenie wybranych w tym celu studentów architektury.

6. Grupa Georgiańska. (The Georgian Group, 27, Grosvenor Place, London SW 1).

Stowarzyszenie to założono w 1937 r. w celu zapobieżenia niszczeniu budowli pochodzących z czasów Georgiańskich (tj. panowania Jerzego I, II i III) i Regencji. Ich zniszczenie postępowało w sposób alarmujący. Starania Stowarzyszenia idą w kierunku zainteresowania architekturą georgiańską i udzielenia porad dotyczących konserwacji budowli z tego okresu oraz ich dzisiejszego praktycznego wykorzystania. Następnie starania te dotyczą nie tylko samych budynków, ale również skwerów, tarasów i ulic.

Grupa ta stała się w ciągu ostatnich 20 lat jednym z prężniejących Stowarzyszeń, które opiekują się pięknem zabytkowych budowli narodowych. Ma ona je-

szcze dużo do zdziałania przy ochronie zagrożonych zabytków z tym, że od czasu wojny ma do czynienia więcej z rezydencjami wiejskimi niż z budowlami miejskimi. Rezydencje wiejskie z owego okresu były projektowane dla potrzeb społeczeństwa inaczej ukształtowanego niż dzisiejsze. W niektórych wypadkach okazują się konieczne zmiany konstrukcyjne poszczególnych budowli. Wtedy Grupa wzywana jest do konsultacji przez władze planujące albo przez właściciela budowli w sprawie charakteru projektowanych zmian. Np. może być zasięgnięta opinia co do koloru zewnętrznych i wewnętrznych tynków, jak również w sprawach otoczenia budowli i zharmonizowania z krajobrazem.

7. Centralna Rada Opieki nad Kościołami. (The Central Council for the Care of Churches, Fulham Palace, London S.W. 6).

Centralna Rada Opieki nad Kościołami jest jedną z 13 rad centralnych, przy których pomocy kościół anglikański sprawuje swe agendy (np. koordynacja prac uczelni teologicznych, kieruje pracą wychowawczą, organizacjami misyjnymi itd). Zadaniem Centralnej Rady Opieki jest koordynacja prac Komitetów Diecezjalnych celem zapewnienia możliwie najlepszego poziomu prac konserwatorskich w kościołach oraz w obiektach sakralnych nowoprojektowanych i pracach wyposażeniowych.

Kościół anglikański ma w swym zarządzie około 15.000 budynków sakralnych. Śród nich znajduje się 8—9.000 kościołów średniowiecznych albo o przewadze elementów średniowiecznych. Około 500 to kościoły renesansowe, z których znaczna część znajduje się poza miastami. Ta wielka spuścizna architektoniczna obejmuje większość majątku narodowego w zakresie rzeźby i snycerstwa, prawie wszystkie witraże i malowidła ściennie, większość staroświeckiej stolarki zarówno konstrukcyjnej jak i wyposażeniowej.

Konserwacja kościołów parafialnych należy do parafian, względnie do wybranych przez nich rad parafialnych. Jednak kontrola nad wszystkimi pracami dokonywanymi w budynku kościelnym należy w ostatecznej instancji do biskupa. Dla kontroli tych robót udziela on delegacji kanclerzowi kapituły, od którego należy uzyskać pozwolenie na dokonywanie jakichkolwiek zmian w budynku. Kanclerz przed udzieleniem zezwolenia zasięga opinii swego diecezjalnego komitetu doradczego.

Do tego komitetu zwracają się także parafie o radę przed powzięciem decyzji

co do robót albo przed zaangażowaniem nieznanego im architekta albo rzemieślnika. W ten sposób kościoły parafialne przy robotach konserwatorskich są pod opieką aparatu znacznie bardziej kompetentnego i dokładnego, niż mógłby im zapewnić rząd. Przy tym jednak skuteczność ochrony starych kościołów przed wandalizmem zależy przede wszystkim od architekta i jego doświadczenia w tej wysoko specjalistycznej pracy.

Drugą organizacją zajmującą się opieką nad obiektami kościelnymi jest:

8. Kuratorium do zabezpieczenia kościołów zabytkowych (The Historic Churches Preservation Trust. Fulham Palace, London S.W. 6.)

Głównym zadaniem tego związku — w przeciwieństwie do poprzednio wymienionej rady mającej charakter doradczy, — jest finansowanie. Brak pieniędzy jest największą przeszkodą w konserwacji kościołów i stał się powodem powołania do życia tej instytucji. Potrzeba jej została wykazana na zebraniu Komisji Kościelnej Konserwacji Kościołów w czerwcu 1952 roku. Na tym zebraniu ustalono, że dla doprowadzenia do odpowiedniego stanu kościołów parafialnych potrzeba będzie zebrać sumę 4 milionów funtów, poza tym, co parafie mogłyby wyłożyć z własnych funduszy.

Zebranie wystąpiło z wnioskiem do arcybiskupów Yorku i Canterbury o powołanie do życia tego rodzaju kuratorium. Zostało ono zorganizowane w październiku 1952 r. Królowa objęła nad nim protektorat a ks. Edynburga przyjął jego przewodnictwo.

Mimo wszystko potrzeby kościołów na konserwację są tak duże, że na te cele można by wydać dziesięciokrotnie większe sumy.

Przyjęty system daje gwarancję, że dotacje będą udzielane tam, gdzie będą najbardziej potrzebne. Dla zapewnienia odpowiedniego wykonywania robót i zapobieżenia wypadkom wandalizmu, co nie raz miało miejsce przy restaurowaniu, a co byłoby niedopuszczalne w wypadku zaangażowania funduszy Kuratorium, dotacje udzielane są tylko tam gdzie roboty prowadzi specjalista-architekt. Wybór jego pozostawia się w zasadzie każdemu kościołowi do jego decyzji. Kuratorium jednak zestawilo 11 wykazów okręgowych zawierających nazwiska specjalistów architektów-rzeczoznawców. Kuratorium ma na swoje usługi 42 najwybitniejszych architektów-rzeczoznawców i rady ich przyjmowane są przeważnie z wdzięcznością przez ich kolegów zawodowych.

9. Królewska Komisja Zabytków Historycznych (The Royal Commission of Historical Monuments, 34, Chester Terrace Regent Parc, London N. W. 1. oraz Rejestr Narodowych Budowli (The National Buildings Record, 31 Chester Terrace, London N. W. 1.).

Powyższy przegląd nie byłby całkowity, gdybyśmy nie wspomnieli o tych dwu instytucjach, które badają i rejestrują zabytki historyczne. Pierwsza instytucja przygotowuje i publikuje inwentarze uszeregowane według powiatów (countries), druga zaś została powołana w 1940 roku dla szybkiego dokonania wykazów wszystkich wartościowych budowli. Sporządzone zostały w formie fotografii i planów technicznych. Placówka ta jest rodzajem punktu zbiorczego dla bogatego materiału ikonograficznego.

10. Narodowe centrum informacyjne dla ochrony i konserwacji budowli przy instytucie Studiów Architektonicznych w Yorku. (The National Reference Centre For Protection and repair of historic Buildings, York Institute of Architectural Study, Micklegate, York.)

Centrum to zostało ostatnio założone przy Instytucie Studiów Architektonicznych w Yorku. Praca została mu umożliwiona dzięki hojnej dotacji udzielonej przez fundację Carnegiego. Jego zadaniem jest zbieranie i klasyfikacja wszystkich materiałów bibliograficznych zarówno z W. Brytanii jak i zagranicznych, zorganizowanie biblioteki technicznej wraz z kartotekami, fotografiami i modelami. Dla informowania społeczeństwa wydawane są publikacje bibliograficzne zawierające skróty prac. Obsługuje on cały kraj.

Instytut Studiów Architektonicznych

organizuje kursy dokształcające dla architektów-konserwatorów, studentów architektury i dozoru kościelnego. Instytut wydaje Biuletyn o ochronie i konserwacji zabytków, jak również informacje o czynnościach Instytutu oraz o organizacjach zainteresowanych ochroną zabytków. W Biuletynie tym są również drukowane różne fachowe artykuły. Instytut wydaje bogato ilustrowane Studia nad historią architektury (Studies in Architectural History).

11. Inne pokrewne organizacje (Other Intersted Bodies):

- a) Rada Ochrony Wsi Angielskiej (Council for the Preservation of Rural England, 4, Hobart Place, London S. W. 1.). Dla Walii istnieje osobna Rada;
- b) Towarzystwo Eklezjologiczne (The Ecclesiological Society), 139, Kensington Road, London S. E. 11);
- c) Kuratorzy społeczni (The Civis Trust, 79, Buckingham Palace Road, London S. W. 1a).

12. Bibliografia:

1. Emmerson, Sir H., The ministry of Works. (Allen-Unwin, 1956).
2. Council for British Archeology, Memoranda on Town and Country Planning Act of 1947 and the Ancient Monuments Acts.
3. Lees-Milne, James (Ed), The National Trust. Batsford, 1945.
4. Church Assembly Commission, The Preservation of our Churches. 1956.
5. Reports of the Central Council for the Care of Churches and the Society for the Protection of Ancient Buildings.
6. Transactions of the Ancient Monuments Society.

Zeszyt niniejszy zamyka rocznik XII, a ostatni zredagowany przez zespół powołany w r. 1951. Przewodniczący dotychczasowej Rady Redakcyjnej dziękuje uczestnikom zespołu a zwłaszcza ściślejszej Redakcji w osobach Janiny Starzyńskiej i Stanisława Konarskiego oraz współpracownikom za dziesięć lat pracy.